

Ø. Skerninge og Ballen udskiftningslandskab

Udsigt over Ollerup Sø mod Ollerup Kirke.

NATURGRUNDLAG OG LANDSKAB

Kulturmiljøområdet ligger i morænelandskabet på de bedre jorder langs med kysten. Lige vest for området gennemskæres terrænet af Syltemæe Ådal, hvor terrænet falder brat. Mod nord afgrænses området af Hvidkilde Tunneldal. Mod syd falder terrænet tættest på kysten. Samlet set giver det oplevelsen af, at området ligger på et plateau, hævet over det omkringliggende landskab.

På lokale bakketoppe og f.eks. på Søgårdsvej og på Balvej ved Ballen resulterer det i flotte panoramaudsigter til det omkringliggende landskab. Landskabsoplevelsen inde i området domineres mange steder af de tætte hegn, der flere steder kanter de snorlige veje på begge sider.

Midt i området ligger Køllebanke Grusgrav (Hulgårdens Grusgrav), der med sit arrede landskab udgør en slående kontrast til det dyrkede landbrugslandskab i resten af området. Grusgraven er delvist omdannet til fiskesø under navnet "Blue Rock". Her er det forsøgt at "pynte" med rhododendron og anden beplantning. Det virker dog ikke overbevisende og passer mindre godt til grusgravens øvrige rå miljø.

Bortset fra grusgraven er landskabet i øvrigt stort set fri for tekniske elementer.

Grusgraven danner sin egen fascinerende verden (tv), men indgår også som et markant element i det omgivende landskab (th).

KULTURHISTORIE

Øster Skerninges navneendelse tyder på, at landsbyen er anlagt før vikingetiden. I løbet af 1600-1700-tallet blev baroniet Lehn den dominerende besidder i Øster Skerninge og Ballen indtil overgangen til selveje i 1903. Ballen nævnes første gang i 1551 som Skerningballe og byen opstod som en udparcelleret smågårdsbebyggelse fra Øster Skerninge, dog uden at blive skilt fra i selvstændigt ejerlav. Lige nord for Ballen ligger to tidligere enkeltgårde Nørregård og Ullemose. Enkeltgårdene har haft dyrkningsfællesskab med bønderne i det øvrige ejerlav. Nørregård menes at være opstået på grund af skovrydning, hvorimod baggrunden for Ullemoses oprettelse er mere usikker.

Baggrunden for udpegningen af området som bevaringsværdigt kulturmiljø er ikke landsbyen Øster Skerninge/Ballens udviklingshistorie, men det der skete efter, at Øster Skerninge/Ballen holdt op med at være landsby. Med det menes tiden efter udskiftningen, hvor landsbyernes dyrkningsfællesskab blev ophævet, og enhver bonde selv skulle stå for driften af sit fæstegods. Denne proces var en del af de store landboreformer som blev gennemført i Danmark omkring år 1800 efter politisk initiativ. Udskiftningen i Øster Skerninge/Ballen skete i 1802 og i forbindelse med udskiftningen flyttede 13 bønder og deres gårde ud til deres nyudskiftede jordlodder. Senere flyttede endnu 5 gårde ud. Alt i alt blev omkring 80 % af gårdene i Øster Skerninge/Ballen flyttet ud og de tidligere landsbykerner blev derved opløst.

Det udpegede område vidner derfor om en radikal udskiftning og forklarer måske, hvorfor forsamlingshus og to tidligere skoler ligger placeret midt ude i området men uden bymæssige bebyggelse omkring. Placeringen skyldtes sandsynligvis, at det netop dette vejkryds var en central placering i det nyorganiserede landbosamfund i Øster Skerninge/Ballen ejerlav. Det tidligere driftsfællesskab blev dermed afløst af nye fællesskaber omkring skole og forsamlingshus. Vejstrukturen i ejerlavet syner meget reguleret og vidner om landinspektørens lineal ved udfærdigelsen af udskiftningen. Mange af de levende hegn i området vidner også om den nye driftsstruktur efter udskiftningen, da hver bonde blev pålagt at sætte hegn rundt om sin jord. De levende hegn udgør derved også væsentlige kulturhistoriske levn i landskabet og understøtter i dette tilfælde fortællingen om en succesfuld blokudskiftning af landsbyen Øster Skerninge/Ballen.

ARKITEKTUR OG BYGGESKIK

Området rummer en række fine eksempler på husmandssteder, f.eks. på Brunsvej, udflyttergårde, den fine Ullemosegård, og endelig skole og forsamlingshus, som begge er karakteristiske og typiske eksempler.

Husmandsstederne i området er generelt små korte længhuse med tilhørende mindre udhuse. De ældre er oftest i bindingsværk med halv- eller trekvartvalmet stråtag. Men der er også enkelte ældre, fuldmurede huse. Også mere traditionelle typer som tolængede husmandssteder findes i området.

I området ligger gårde med stuehuse og udlænger fra næsten hele perioden fra udskiftningen til i dag. Der kan ikke sættes ens kendetegn på, men en række af gårdene er fine eksempler på deres tid og stilart.

Gårdene ligger isoleret i landskabet som små samlede bebyggelser (tv). Fuldmuret husmandssted med dekorativt muret bånd på gavlen (th).

Typisk husmandssted i Bedre Byggeskik med to længer (tv). Husmandssted i Bedre Byggeskik med udhus (th).

Gård i Bedre Byggeskik fra ca. 1930 (tv). Ældre gård fornyet i tidens stil omkring 1940-50.

Historisk gård fra ca. 1900 (th). Det fine indgangsparti på Ullemose (th).